O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
G.Sh.Rixsiyeva

2025-yil “30” 06

MUTAXASSISLIKNING NAZARAIY MASALALARI (PASHTU ADABIYOTI)

FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200 000-San’at va gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	230 000-Tillar
Mutaxassislik:	70230104 – Adabiyotshunoslik (sharq tillari bo‘yicha)

Toshkent–2025

Sharq xalqlari tillari va adabiyoti instituti direktori: ________ Mirzaxmedova X.V.

Eronshunoslik va afg'onshunoslik oliy maktabi boshlig'i: ________ Nuriddinov N.N.

ARM boshlig'i ________ Yuldasheva M.M.

Fan/modul kodi	O‘quv yili	Semestr	ECTS — Kreditlar	
MNM206	2025/2026	1,2	4,4	
Fan/modul turi	**Ta’lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**	
Majburiy	O‘zbek		4,4	
1.	**Fanning nomi**	**Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)**	**Mustaqil ta’lim (soat)**	**Jami yuklama (soat)**
	Mutaxasislikning nazariy masalalari	96	144	240

2.

I. Fanning mazmuni

Fanni o‘qitishdan maqsad – magistrant mutaxassislik fan adabiyotshunoslik fanini nazariy masalalarini o‘zlashtirishda adabiyotshunoslik predmeti, tadqiq ob'ektlari, qonun-qoidalari va tahlil prinsiplari bilan chuqurroq tanishadi. Adabiyotshunoslik sohalari, badiiy adabiyot tabiati va mazmun-mohiyati, jamiyat hayotida tutgan o‘rni, adabiy jarayonlar almashuvi sabablari va omillari, adabiyotning tarixiy kategoriyalari va boshqa muhim masalalar to‘g‘risida ko‘nikma hosil qiladi.

Fanning vazifasi -magistrant nazariy mashg‘ulotlarda olgan bilimlarini va ko‘nikmalarini o‘rganayotgan sharq (pashtu) adabiyotiga nisbatan qo‘llay olishni bilish, badiiy asarlarni ilmiy saviyada to‘g‘ri tahlil qilish, adabiy bosqich va yo‘nalishlarni ajrata olish, badiiy ijodga baho berish, badiiy to‘qima va real voqelikni munosabatini anglash, milliy adabiyotni jahon adabiyoti kesimida boshqa adabiyot bilan taqqoslab umumiylik va o‘ziga xoslik, milliy xususiyatlarini ajrata olish kabi ko‘nikmalarni shakllantirishdan iborat.

Xorij tajribasiga muvofiqligi:

Mazkur fan dasturi xalqaro tan olingan reytinglarda birinchi 300 talik ro‘yxatga kiruvchi **University of Cambridge (4)** xorijiy tajribasini inobatga olgan holda takomillashtirildi.

https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-international-as-and-a-level-english-literature-9695/

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Afg‘on-pashtu adabiyoti sharq adabiyoti kontekstida

Pashtu adabiyotiga fors adabiyoti bilan aloqalari, o‘zaro ta’sir masalalari.

2-mavzu. Pashtu adabiyotining ilk yozma yodgorliklari va ular atrofidagi bahslar

Ilk yozma yodgorliklar "Shayx mali daftari", "Tazkirat ul-avliyo", "Pəta Xazona", "Xayr ul-bayon"lar haqida.

3-mavzu. Afg'on (pashtu) adabiyoti bo'yicha yozilgan dissertatsiyalardagi rus, o'zbek, afg'on olimlarining nazariy qarashlari.
M. Aslanov, G. Girs, A. Gerasimova, V. Kushev, N. Dvoryankov, A. Lebedev O. Usmanov, M. Pelevin, A. Mannanov, Y. Matveyeva dissertatsiyalari nazariy masalalari.

4-mavzu. Pashtu adabiyoti tarixiga oid ilmiy-monografik tadqiqotlardagi olimlarning nazariy qarashlari
G. Girsning "Afg'onistonda pashtu nasri", "Afg'oniston adabiyoti" o'cherki, A. Gerasimova" 40-80 yillar pashtu adabiyoti", M. Pelevin "Xushxolxon Xatak", A. Mannanov "Afg'on folklori".

5-mavzu. Afg'oniston va Pokiston olimlarining pashtu adabiyotiga oid ilmiy-monografik asarlari
Salima Shoxim, M. Toir, A. Obid, A. Xabibiy, Z. Havodmal, M.S. Rubiy asarlardagi nazariy masalalar.

6-mavzu. Afg'on folklori va yozma adabiyotining o'zaro ta'siri masalalari
Pashtu yozma adabiyotida folklorning o'rni, XVI-XIX asrlarda yozma adabiyot va folklorning ta'siri, munosabati.

7-mavzu. Pashtu adabiyotini davrlashtirish masalalari
M. Arslanov, G. Girs, M.S. Ruhiy va A. Mannonovlarning Pashtu adabiyotini davrlashtirish masalalariga oid qarashlari.

8-mavzu. Mumtoz pashtu adabiyotining asosiy janrlari va ularning kelib chiqish masalalari
Pashtu yozma adabiyotida ilk mumtoz janrlarning paydo bo'lishi. Pashtu mumtoz adabiyotida ruboiy, g'azal, masnaviy va boshqalar.

9-mavzu. XVII-XVIII asrlar pashtu adabiyotining "oltin" davri va uning rivojida Xushholxon, Rahmon bobo va Abdulhamidlarning o'rni masalasi
XVII-XVIII asrlarda Pashtu adabiyotining gullashi omillari. Uning rivojida Xattaklar va Mo'mandlar adiblarining o'rni.

10-mavzu. XX asrning 1-yarmidagi Afg'oniston ma'rifatparvarlik adabiyotida

pashtu adabiyotining o'rni

XIX-asrning ohiri XX-asrning boshlarida adabiy hodisalar. Pashtu tilidagi ilk asarlar. Ma'rifatparvar shoirlar, Mustag'niy, Afg'on, Dovilarning o'mi.

11-mavzu. Pashtu adabiyotida ilk zamonaviy nasrning paydo bo'lishi masalalariga oid bahslar

XX-asrning boshlarida pashtu tilida ilk hikoyalar. Munshi Amarjon, Mavlaviy Ahmad va Rizvoniylar hikoyalarining xususiyatlari. Bu davr nasrchiligi haqida Afg'oniston olimlari Z. Hivodmal; va boshqalarning qarashlari.

12-mavzu. "Vish zalmiyon" ("Bedor yoshlar") harakati va uning zamonaviy pashtu adabiyotiga ta'siri masalalari

13-mavzu. Afg'onistonda pashtu adabiyotshunosligi fanining vujudga kelishi va adabiy tanqidchlik

A. Xabibiy, M.S. Ruhiy, Z. Hivodmal, P. Azmun kabilarning adabiyot tarixi va nazariyasiga oid asarlarida pashtu adabiyotining rivojlanish jarayonlariga oid yondashuvlari.

14-mavzu. Pokistonda zamonaviy pashtu adabiyotida yirik nasriy asarlarning vujudga kelishi va rivojlanishi omillari

Pokiston adabiyotining yirik vakillari: Xamza Shinvaray, Roxat Zoxiliy, Maxdiy va boshqalarning ijodida nasriy janrlarning o'rni masalalari.

15-mavzu. O'zbek-afg'on adabiy aloqalari masalalari

O'zbek-afg'on adabiy aloqalari tarixi va hozirgi kundagi o'zaro aloqalar masalalari.

III. AMALIY MASHG'ULOTLAR BO'YICHA KO'RSATMA VA TAVSIYALAR

Amaliy mashg'ulotlarda talabalar "Mutaxasislikning nazariy masalalari" fanidan ma'ruza darslarida olgan nazariy bilimlarini mustahkamlash bilan birga, amaliy mashg'ulotlar mavzulari bo'yicha tayyorgarlik ko'rish jarayonida qo'shimcha adabiyotlar manbalar bilan tanishish orqali qo'shimcha bilim va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Natijada ularning bilim doiralari ilmiy jihatdan asoslangan holda kengayadi.

"Mutaxasislikning nazariy masalalari" fani bo'yicha amaliy mashg'ulotlarga tavsiya etiladigan mavzular:

1. Ravshaniy shoirlari va ilk adabiy janrlarni vujudga kelishi (Hivodmal,

Də pashtu adabiyoto' torix)

2. Pashtu adabiyotshunosligida adabiy tanqid masalalari (Ruhi. Adabi tserini-140-143)

3. M.S.Ruhiyning pashtu adabiyotini davrlashtirish masalalariga qarashiari tahlili

4. La'l Pocho Azmunning "Adabiyot nazariyasi" (Adabiy tiyo'ri) asarida "ozod she'r", "oq she'r", "yarim ozod she'r" masalalari

5. Novella turlari (Azmun-297-299 betlar)

6. Ro'mon va uning turlari (Azmun-299-301 betlar)

7. Qissa (povest) janri va uning turlari (Azmun-195-206 betlar)

8. Ulfat she'r va adbiyot haqida (Ruhi. Adabi tserini-94-99 betlar)

9. Xushholxon asarlarida shakl va mazmun xilma-xilligi (Ruhi. Adabi tserini -266-269 betlar)

10. Pashtu adabiyotshunosligi va adabiy tanqidchilik masalalari

11. Pashtu hikoyalarida realizm tamoyillari (Ruhi. Adabi tserini-295-298 betlar)

12. Klassitsizm (Ruhi. Adabi tserini-316-326 betlar)

13. Romantizm (Ruhi. Adabi tserini-327-334 betlar)

14. Realizm (Ruhi. Adabi tserini-335-343 betlar)

15. Syurealizm (Ruhi. Adabi tserini-344-356 betlar)

16. Simvolizm (Ruhi. Adabi tserini-357-370 betlar)

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomomdan o'tkazilishi belgilangan mashg'ulotlar fa'ol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. MUSTAQIL TA'LIM VA MUSTAQIL ISHLAR

Mustaqil ta'limni baholash semestr davomida berilgan topshiriq asosida bajarilgan ishlarni HEMISda ilova qilisb asosida amalga oshiriladi.

1. O'tilgan mavzuni chuqur o'rganishlari uchun darslik, o'quv materiallari bilan faol ishlash;
2. ma'ruza, amaliy mashg'ulotlar va imtihonlarga oldindan tayyorgarlik ko'rish, vaqtdan unumli foydalanish;
3. fan (modul)lar bo'yicha mustaqil ta'lim topshiriqlarini belgilangan muddatlarda taqdim etishi;
4. mustaqil ta'lim topshiriqlarini bajarishda plagiat (ko'chirmakashlik)ga yo'l qo'ymasligi;
5. kichik guruhlarda hamkorlikdagi mustaqil ta'lim topshiriqlarini bajarishda jamoaning umumiy maqsadiga mos harakat qilishi, o'ziga yuklatilgan vazifalami o'z vaqtida bajarishi.

Mustaqil ta'limni tashkil etishda fanning xususiyatini inobatga olgan holda

	quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi: 6. mavzu yuzasidan tahliliy ma'lumot (esse) tayyorlash; 7. badiiy-ijodiy ishni bajarish; 8. kurs ishi (loyihasi)ni bajarish; 9. aniq mavzu bo'yicha tahliliy taqdimot (prezentatsiya) tayyorlash; 10. berilgan muammoni keng tahlil qilish, unga ta'rif va xulosalarni berish; 11. amaliyotdagi mavjud muammoning yechimini topish, test, munozarali savollar va topshiriqlar tayyorlash orqali loyihalar ishlash ko'nikmasini shakllantirish; 12. ilmiy maqola, tezislar va ma'ruza tayyorlash; **"Mutaxasislikning nazariy masalalari"** fanidan mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: 1. Adabiyotni davrlashtirish tarixi va jarayonlari haqida qarashlar 2. Pashtu adabiyotining asosiy ilmiy-nazariy manba va tadqiqotlariga nimalar kiradi? 3. Pashtu zamonaviy nasrchiligida hikoyachilikning ustunligi sabablari? 4. "Yangi she'r" bo'yicha afg'on olimlarining izlanishlari haqida nimalarni kuzatish mumkin? 5. Pashtu folklori va yozma adabiyotining o'zaro ta'sirining samarasi nimalardan iborat? 6. Pashtu zamonaviy adabiyotida ilk hikoyalarning badiiy saviyasi haqidagi mulohazangiz? 7. "Vish zalmiyon" ("Bedor yoshlar") harakatining adabiyotga ta'siri masalalari Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi. Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanishi mumkin: • darsliklar va o'quv qo'llanmalarning mavzu va boblarini o'rganib chiqish; • tarqatma material asosida alohida ma'ruza mavzularini o'zlashtirish; • maxsus adabiyot asosida mavzular ustida ishlash; • o'quv-ilmiy-tadqiqot faoliyati bilan bog'liq mavzularni chuqur o'rganish; • ta'lim olishning faol va muammoli usullari qo'llangan o'quv mashqlarni bajarish; • taqdim etilayotgan mavzu bo'yicha referat, esse, maqolalar tayyorlash; • mavzu bo'yicha slayd-prezentatsiyani tayyorlash; • ilmiy ma'ruza tayyorlash va taqdimoti.
3.	**V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** ***Magistr bilishi kerak:*** • badiiy adabiyotning mohiyati, uning jamiyatdagi o'rni va vazifalari to'g'risida ***bilishi kerak;*** • badiiy asar tuzilishi, uning shakl va mazmun tomonlari, badiiy asar syujeti, kompozisiyasi, badiiy til, inson obrazini yaratish yo'llari va vositalari, adabiy jarayon, badiiy adabiyotning rivojlanish qonuniyatlari, adabiy tur va

	janrlar, uslub va metod tushunchalari, badiiy adabiyotdagi turli oqim va yo‘nalishlar bo‘yicha yechimlar qabul qilish ***ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak;*** • talaba badiiy adabiyotni san’atga dohil etuvchi obrazlilik va obraz tushunchalarini bilishi va ulardan foydalana olishi ***malakalariga ega bo‘lishi kerak.***
4.	**VI. TA’LIM TEXNOLOGIYALARI VA METODLARI:** • ma’ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • jamoa bo‘lib ishlash.
6	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.
7	**VIII. ASOSIY VA QO‘SHIMCHA O‘QUV ADABIYOTLAR HAMDA AXBOROT MANBALARI** **Asosiy adabiyotlar** 1. A.Mannanov. Afg‘oniston adabiyoti. Toshkent,2021. 2. Герасимова А., Гирс Г. Литература Афганистана (краткий очерк) М., 1963 3. Гирс Г.Ф. Современная художественная проза на пушту в Афганистане. М., 2023 4. Герасимова А. Литература Афганистана на языке пушту в 40-80 годы. Москва, 1986.. 5. لعل پاچا ازمون ادبی تیوری جلال آباد، ۲۰۱۹. 6. لعل پاچا ازمون پښتو نظم پوهنه جلال آباد، ۲۰۱۸ 7. Герасимова А. Литература Афганистана на языке пушту в 40-80 годы. Москва, 1986. 8. زلمی هیواد مل ، نیښتو ادبیا تو تاریخ ، کابل پښتو تولنه، ۲۰۱۴. **Qo‘shimcha adabiyotlar** 9. Sh.M. Mirziyoyev. Hozirgi zamon va Yangi O‘zbekiston. - Toshkent: O‘zbekiston, 2024. 10. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekistonda taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo‘lini qat’iy davom ettiramiz. 6-jild. - Toshkent: O‘zbekiston, 2023 11. Mirziyoyev Sh. Xalqchil islohotlar xalqimiz manfaatlariga xizmat qiladi 7-tom. – T., 2023 12. Mirziyoyev Sh.M. Inson qadri, uning huquq va erkinliklari, qonuniy

	manfaatlari uchun. –Toshkent: O‘zbekiston, 2022. 13. Ревякин А.И. "Проблемы изучения и преподавания литературы" М. 1972г. 14. Бельчиков Н.Ф. "Пути и навыки литературоведческого труда" М. 1965г. 15. Кушев В.В. Афганиская рукописьная книга. М., 1980. 16. Benavo, Abdurauf. O‘sani likvol, (Hozirgi zamon adiblari), 1-4 jildlar, Kobul, 1340-1352. 17. عبدالحی حبیبي د پښتو د ادبیاتو تاریخ دو هم توک پښتو ټولنه، ۱۳۴۲ 18. پښتانه شعرا در بیم توک پښتو ټولنه، ۱۳۴۲ 19. محمد صدیق روهی ادبی خیړني ننګرهار پوهنتون، ۱۳۴۰ 20. زلمی هیواد مل ، دپښتو ادبیا تو تاریخ ، کابل پښتو ټولنه، ۲۰۱۴ **Scopusdan maqolalar** 21.Oydin Turdiyeva, Kabirova Nargiza, Akmalxon Akmalxonov. (2023). Ideological and aesthetic features of modern iranian short story. The Second Pamir Transboundary Conference for Sustainable Societies. Elsevier/Scopus, 128, 133. https://spast.org/techrep/article/view/5025 22.Esfehani L.S. Cognitive poetics as a literary theory for analyzing Khayyam's poetry // Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 32, 2012, Pages 314-320. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.01.046. 23. Lacey Okonski, Journal of Pragmatics,Volume 211, 2023, Pages 27-30, ISSN 0378-2166, https://doi.org/10.1016/j.pragma.2023.03.012. 24. Stefan Blohm, Valentin Wagner, Matthias Schlesewsky, Winfried Menninghaus, Sentence judgments and the grammar of poetry: Linking linguistic structure and poetic effect, Poetics, Volume 69, 2018, Pages 41-56, ISSN 0304-422X, https://doi.org/10.1016/j.poetic.2018.04.005. **Axborot manbalari** 25. http://www.ziyo.net 26. http://www.afghanistan-analysts.org 27. http://www.ariananews.af 28. http://www.aopnews.com 29. https://www.academy.uz
8.	Fanning o‘quv dasturi Eronshunoslik va afg‘onshunoslik oliy maktabida ishlab chiqilgan va 2025-yil “20” 06 dagi 20 -sonli bayonnomasi bilan ma’qullangan. O‘quv dasturi Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2025-yil “26” 06 dagi 11 — sonli bayoni bilan tasdiqlangan.
9.	**Fan/modul uchun mas’ul:** **A.Mannonov** – TDShU, Eronshunoslik va afg‘onshunoslik oliy maktabi prof., f.f.d.

10.	**Taqrizchilar:** **O.Turdiyeva** – Eronshunoslik afg'onshunoslik oliy maktabi dos., f.f.d. **F.A.Nizamova** – O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi dotsenti, f.f.n.